Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

30 серпня 2024 року

Разова спеціалізована вчена рада Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» на підставі прилюдного захисту дисертації «Теоретичні та практичні проблеми відкриття позовного провадження у цивільному процесі» за спеціальністю 081 «Право» 30 серпня 2024 року.

Холмогорова Лариса Василівна, 30 січня 1987 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2008 році Закарпатський державний університет за спеціальністю «Правознавство». Навчається в аспірантурі ДВНЗ «Ужгородського національного університету» з 2020 року.

Працює адвокатом, з 2016 року до цього часу.

Дисертацію виконано у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород. За результатами перевірки та аналізу дисертації за допомогою програми *Unicheck* ознак академічного плагіату виявлено не було.

Науковий керівник – Менджул Марія Василівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Здобувач має 5 наукових публікацій за темою дисертації, з них 0 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Холмогорова Л.В. Відкриття позовного провадження в цивільному процесі на українських землях у складі Польщі та Литви (сер. XIV – сер. XVII ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. №74 (6). С. 123-128.

2. Холмогорова Л.В. Особливість відкриття позовного провадження в цивільному процесі на українських землях у складі Російської імперії (II пол.

XVIII – I пол. XIX ст.). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №5. С. 32-36.

3. Холмогорова Л.В. Відмова у відкритті позовного провадження в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 82 (1). С. 335-340.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Заборовський Віктор Вікторович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (голова разової ради).

Зауваження Заборовського В. В.:

1. Право на позов виступає проявом права на судовий захист у цивільному процесі, за допомогою якого вирішується матеріально-правовий спір. Відмовитися від цього права неможливо, але воно може бути обмежене. Одним із випадків його обмеження є недопущення зловживання правом на позов. Зокрема, згідно ст. 44 ЦПК України заборонено подавати завідомо безпідставний позов, позов за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. Нажаль, у дисертаційній роботі автор оминув своєю увагою цей аспект дослідження, хоча питання зловживання правом на позов надзвичайно важливе для сучасної практики, враховуючи його не відповідність завданням цивільного процесу.

2. На нашу думку, в роботі недостатньо розкрито питання подання позову іншими учасниками справи, які не є суб'єктами спірних матеріальних відносин (адвокатом, законним представником, прокурором, Уповноваженим Верховної Ради з прав людини тощо). Участь вказаних суб'єктів на першій процесуальній стадії має свою специфіку, яка впливає на передумови права на позов та порядок його реалізації.

Черевко Павло Павлович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (рецензент).

Зауваження Черевка П. П.:

1. У своїй роботі автор чимало уваги приділив дослідженні питання еволюції інституту відкриття позовного провадження в цивільному процесі, показуючи закономірності його становлення на сучасному етапі. Разом із тим, не було використано системно-структурний підхід для визначення місця інституту відкриття провадження в цивільній справі в галузі цивільного процесуального права. Як відомо, особлива частина галузі цивільного процесуального права включає до себе норми, які регламентують окремі стадії цивільного процесу, однією з яких виступає стадія відкриття провадження в цивільній справі. Розкриття юридичної природи інституту відкриття провадження в цивільній справі показало б взаємодію цієї стадії з іншими стадіями цивільного процесу.

2. Наскільки виправданим є пропозиція дисертанта залучати працівників суду для допомоги в оформленні позовних заяв у справах спрощеного позовного провадження (стор. 171-172)? Чи не створить це проблеми, пов'язані із збільшенням навантаження на суд та визначення відповідальної особи, в разі неприйняття позовної заяви?

3. На сторінках дисертації є непоодинокі випадки висловлювання автора щодо необхідності вдосконалення цивільного процесуального законодавства України стосовно відкриття позовного провадження у цивільному процесі в тому чи іншому напрямку. Проте, нажаль, така позиція автора не завжди підкріплювалася конкретними нормоположеннями, а також відсутні у вигляді додатків до дисертації порівняльні таблиці з пропозиціями по удосконаленні інституту відкриття провадження у цивільній справі. Подібний підхід дав би можливість наочно побачити практичне втілення результатів дисертаційного дослідження.

Феннич Василь Петрович – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (рецензент).

Зауваження Феннича В. П.: .....

1. На нашу думку, автору необхідно було більше приділити уваги позовному провадженні як виду цивільного судочинства. Тема дисертації стосується процесуальної стадії, яка, на думку здобувачки, виступає структурним елементом позовного провадження, а не цивільного процесу. Погоджуючись з таким твердженням, тим не менше, необхідно було розкрити поняття, ознаки та фундаментальний характер позовного провадження в цивільному процесі. Справа в тому, що загальні ознаки позовного провадження повинні проявитися в його окремих стадіях, додатково розкриваючи їх сутність.

2. Описуючи самостійність стадії відкриття позовного провадження в цивільному процесі, автор опиралася загалом на два критерії, що це підтверджують: мету та завдання. Тим не менше, доктрина цивільного процесу знає додаткові критерії, які підтверджують самостійний характер процесуальної стадії. Вони були названі автором (стор. 79-80), але в контексті теми дисертаційного дослідження не були розкриті. Хотілося б почути пояснення з цього приводу.

3. Чи не передчасним виглядають пропозиції автора щодо використання технології блокчейн в цивільному процесі, в тому числі й на стадії відкриття позовного провадження, враховуючи їх непоширеність в правовому житті України? Адже легалізація середовища для розвитку блокчейн-проектів в Україні відбулася тільки в 2022 році.

Ватрас Володимир Антонович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (офіційний опонент).

Зауваження Ватраса В. А.:

1. Потребує додаткового пояснення запропонована автором мета стадії відкриття позовного провадження в цивільному процесі. Зокрема, вона зазначає, що метою стадії відкриття позовного провадження в цивільному процесі є «попереднє формування цивільної справи для її подальшого розгляду судом» (стор. 76). Зауважується, що мету такої стадії слід визначати, зважаючи на вид провадження. Погоджуючись з останнім твердженням, тим не менше зазначимо, що окреслення меж розгляду цивільної справи по суті відбувається

на наступній стадії цивільного процесу: стадії підготовчого провадження. Зокрема, серед процесуальних дій суду першої інстанції в цій стадії ст. 197 ЦПК називає уточнення позовних вимог та заперечень проти них; вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову; з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі тощо. Якщо рамки розгляду цивільної справи по суті визначаються на стадії підготовчого провадження, то чим подібна діяльність відрізняється на стадії відкриття позовного провадження?

2. Теорія цивільного процесу чітко розробила передумови та умови реалізації права на позов, підтвердження яких знаходимо в цивільному процесуальному законодавстві України та практиці його застосування. У другому розділі дисертаційного дослідження автор намагалася дати їх характеристику, описуючи порядок реалізації права на позов, але, чомусь, робила це непропорційно. Одним передумовам (умовам) було приділено надзвичайно багато уваги (наприклад, написання позовної заяви по формі та змісту відповідно до вимог закону), а інші були дослідженні в незначній мірі (зокрема, дотримання правил цивільної юрисдикції та підсудності). Притому, що слабо дослідженні передумови (умови) права на позов складають немалу проблему сучасної правозастосовчої діяльності в практиці цивільного судочинства. Йдеться, зокрема, за юрисдикційну проблему, де інколи суди не і Ч зовсім впевнені в тому, хто з них яку справу має розглядати (особливо, у питаннях земельних спорів). Тому хочеться почути, чому такі важливі не тільки для практики, але й теорії цивільного судочинства питання були слабо досліджені.

3. Чинний ЦПК України окремою главою (глава 12 розділу III) регламентує питання особливість розгляду та вирішення цивільних справ щодо визнання необгрунтованими активів та стягнення їх в дохід держави. Показово, але в цьому розділі окремою статтею доволі об'ємного змісту досліджується особливість пред'явлення позову про визнання необгрунтованими активів та їх

стягнення в дохід держави. Нажаль, але автор в дисертаційній роботі повністю упустив цей напрям дослідження. Хотілося б почути причини цього.

4. В Україні вже третій рік триває війна, яка істотно позначається на всіх сферах суспільно-політичного та економічного життя. Не оминуло це й сферу правосуддя. Нажаль, але автор тільки фрагментарно дослідив проблему відкриття позовного провадження в цивільних справах під час воєнного стану.

5. У вступі до роботи зазначено, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у сфері законотворчості - «сформульовані в дослідженні рекомендації із внесення змін до чинного процесуального законодавства з питань відкриття позовного провадження у цивільному процесі» (стор. 25). Проте автор конкретно сформульованих пропозицій щодо вдосконалення ЦПК України не наводить. І це притому, що в дисертації нерідко зустрічається загальні зауваження щодо необхідності вдосконалення цивільного процесуального законодавства в контексті тієї чи іншої проблематики відкриття позовного провадження в цивільному процесі. Під час захисту, автору слід зосередитись на питанні, яким чином результати дослідження можуть бути використані в законотворчій діяльності.

Давидова Ірина Віталівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (офіційний опонент).

Зауваження Давидової І. В.:

1. У дисертаційному дослідженні авторка стверджує, що процесуальні стадії повинні виступати структурними елементами видів цивільного процесу чи видів проваджень у цивільних справах (позовне провадження, окреме провадження тощо), а не самого цивільного процесу. Це, на думку авторки, допоможе взяти до уваги матеріально-правові особливості цивільної справи (стор. 23, 69). Проте, в чому виражаються дані «матеріально-правові особливості» авторка так і не вказала. Тому хотілося б почути додаткові аргументи стосовно доцільності виокремлення процесуальних стадій видів цивільного процесу (видів проваджень), а не цивільного процесу загалом.

2. Вважаємо, що авторка, описуючи сутність позову, як базової категорії для даної теми дослідження, недостатньо звернула уваги на матеріально-правову сторону позову. Розуміємо, що для процесуально-правового дослідження важливе значення буде відігравати процесуально-правова сторона позову та її прояв на першій стадії цивільного процесу. З іншого боку, обидві сторони позову перебувають у тісній взаємодії, і їх вплив на динаміку процесуальної діяльності під час відкриття провадження у цивільній справі має важливе значення. Наочно це доводить інститут позовної давності, який в ряді країн світу визнається серед передумов права на позов.

3. Погоджуємося з авторкою у тому, що для ефективності цивільного процесу загалом та його першої стадії відкриття провадження у цивільній справі доцільним є використання інформаційно-комунікативних технологій. Вони спрощують процедури, роблять їх більш дешевшими, оперативними та доступними для осіб, які потребують захисту. Цікавими є пропозиції щодо використання штучного інтелекту під час розгляду цивільних справ спрощеного позовного провадження. Хотілося б почути конкретизацію щодо використання в Україні штучного інтелекту в даній категорії цивільних справ загалом та, виходячи з теми дисертаційного дослідження, першої стадії цивільного процесу, зокрема.

4. Чисельність використаних джерел свідчить про доволі широке опанування авторкою матеріалу по темі дисертаційного дослідження. Так, було опрацьовано 292 джерела. Методологія написання дисертації показує, що авторка зверталася до порівняльно-правового методу, за допомогою якого «були виявлені особливості відкриття позовного провадження в Україні та зарубіжних державах». Так, авторкою були використані нормативно-правові акти таких зарубіжних країн як Франція, Італія, Німеччина, Польща, Іспанія, США, Китай, Канада тощо. Однак, на нашу думку, недостатньою є кількість іншомовних наукових джерел, які допомогли б звернути увагу на норми матеріального та процесуального права щодо відкриття позовного провадження крізь призму правової доктрини.

5. Висновки та пропозиції здобувачки, отримані у ході дослідження, могли б належним чином бути упроваджені в освітній процес чи наукову діяльність, однак у дисертації відсутні відомості щодо такого впровадження. При цьому необхідність наявності таких відомостей станом на сьогодні не є обов'язковою, однак збагатило б роботу та її цілісність сприйняття в контексті саме практичного впровадження отриманих результатів дослідження.

Результати відкритого голосування:

«За»	5	членів ради
«Проти»	0	членів ради
«Утримались»	0	членів ради

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Холмогоровій Ларисі Василівні ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ..... Віктор ЗАБОРОВСЬКИЙ